

Ur *Fjärde internationalen* 1/1990

Robert Lochhead

De borgerliga revolutionerna

Vad var de borgerliga revolutionerna?

För marxister omfattar de borgerliga revolutionerna en period på nio sekel. De inleddes i Väst-europa på 1100- och 1200-talen med rörelsen i tätorterna, mer exakt kampen i de italienska städerna (som var de största och rikaste i Europa på den tiden) mot kejsaren och hans tyska och italienska adel. Denna segerrika kamp omvandlade inte norra Italien till en borgerlig stat, utan till en grupp självständiga stadsrepubliker där ingen kunglig makt lyckades slå rot på tre århundraden.

Denna långa niohundraåriga period fick sin höjdpunkt med den franska revolutionen 1789-1815, och avslutades i Västeuropa med 1848 års revolutioner, i synnerhet den misslyckade tyska revolutionen 1848-49.

Andra revolutioner före den franska var länkar i denna långa kedja, och de främsta av dem var: det schweiziska Stads- och Bergsbyarnas Förbunds självständighetsrörelse på 1300- och 1400-talen; den franska revolutionära krisen 1356-58 från generalståndernas maktövertagande till bondeupproret i Jacques; den revolutionära krisen i England 1380-81 med Wat Tylers Bonde-revolt, som följde på Lollardrörelsen, en sorts för-reformation; det tyska Bondekriget 1525, som var något mycket mer än ett bondeuppror. Revolutionen i Nederländerna 1566-1609 var den första som gav upphov till en modern borgerlig stat. Den engelska revolutionen 1640-60 var, trots att den skenbart led nederlag, den första som började omvandla ett stort kungadömes institutioner. Andra samtida revolutionära kriser – frondrevolutionen i Frankrike 1648-53, den katalanska revolutionen 1640-52, upproren i Neapel och Sicilien 1647 – lyckades inte störta enväldssystemet. England, världens viktigaste handels- och industriella makt under mer än tvåhundra år, skulle tjäna som modell för de upplysningsfilosofer som skapade den franska revolutionens kulturella värld.

Vid sin höjdpunkt spred sig denna våg av omvandlingar med mer eller mindre framgång och större eller mindre folkligt deltagande till länderna i västra och södra Europa: via revolutionerna som anknöt till den franska och vilka ledde till införlivning (Belgien) eller systerrepubliker (de bataviska, schweiziska och cisalpinska republikerna), upproret för belgiskt oberoende (1830), de revolter och militära fälttåg som enade Italien (1848-49 och 1859-70) och den rad av revolutioner som skakade den iberiska halvön på 1800-talet (från den demokratiska konstitutionen som förkunnades i Cadiz 1812 till den konstitutionella monarki som upprättades av *cortes*¹ 1876).

Denna serie revolutioner spred sig utanför Västeuropa, i första hand till dess kolonier: de tretton Förenta staternas revolution i Amerika 1776-83, revolutionen i Santo Domingo/Haiti 1791-1802 (känd under namnet de "svarta jakobinernas" revolution), den sydamerikanska självständighetsrörelsen från 1809 till 1822.

I Japan störtades den gamla regimen – det enda icke-europeiska system som verkligen förtjänar beteckningen feodalt i egentlig mening, och vilket stod inför en dödlig utmaning från den europeiska och nordamerikanska expansionismen – av Meijirevolutionen 1867-89, en genuin borgerlig revolution. Raden av revolutioner avslutades med den mexikanska revolutionen 1910-

¹ Den spanska riksdagen, ö a.

20 och den ryska revolutionen 1917, vilka var och en på sitt sätt inledde ett nytt kapitel, nämligen eran av revolutioner i halvkoloniala underutvecklade länder under imperialismens tidsålder.

Dessa revolutioner ledde sällan till otvetydiga resultat – flera av dem gick om intet eller krossades, i synnerhet de som med orätt förpassades till glömska och sällan omtalas. Men alla av dem ledde till varaktiga resultat. Hela denna niohundraåriga process, med sina olika förgreningar och tjocka undervegetation, gav upphov till de moderna borgerliga staterna.

De borgerliga revolutionerna hade sitt ursprung i de spänningar som skapades av handels-ekonomins, och senare kapitalismens, utveckling inom en feodal och enväldig regim som tjänjts till gränsen för sin anpassningsförmåga.

De klasser och partier som var aktörer i dessa revolutioner hade sällan några systematiska reformprogram eller program för omvandling av den gamla regimen. De upproriska klassernas ideologi uttrycktes ofta i termer av en återgång till en bättre, om än helt mytisk, förfluten tid. Med utgångspunkt från den gamla regimens inledande vacklan – som förvånade dem alla – försvarade samtliga inblandade parter sina särintressen, och de improviserade inför en händelseutveckling som gradvis antog en dynamik som ingen ville ha eller hade förutsett. Men så småningom framstod det mer eller mindre klart att det skedde en utbredning av först varuutbytet och sedan kapitalismen inom ekonomins samtliga områden, och en ökning av bourgeoisins ekonomiska, sociala och därför politiska vikt på bekostnad av den gamla regimens adel.

De juridiska och institutionella omvandlingarna som kännetecknar den gamla regimens förvandling till en modern borgerlig stat kan summeras så här:

- 1) De livegnas befrielse från personlig livegenskap och omändring av de skulder de hade till sin herre, från tjänster (corves) till pengar.
- 2) Uppdelning av godsherrarnas förlänningar i små bondeegendomar eller en direkt omvandling av dem till kapitalistiska jordbruksföretag.
- 3) Juridiska förändringar av de villkorliga egendomsförhållanden som kännetecknade feodalismen till de absoluta egendomsförhållanden som är typiska för den merkantila och senare kapitalistiska ekonomin.
- 4) Avskaffande av adelns privilegier, inklusive den juridiska och statliga makten över deras egendommar.
- 5) Juridiska garantier som skyddade individerna och deras egendom mot godtyckliga handlingar från godsherrarnas och Kronans sida.
- 6) Begränsningar av kyrkans makt och jordägande, samt religions- och samvetsfrihet. Avskaffande av skatterna till kyrkan: tionde.
- 7) Jämlikhet inför lagen och upphävande av adelns privilegierade tillträde till offentliga ansvarigheter, ”begåvningens inträde i karriären”.
- 8) Minskning eller t o m avskaffande av de institutionella hindren för hantverkarnas, handelsmännens och fabriksidkarnas fria verksamhet, i synnerhet friheten att köpa arbetskraft och sälja de varor och tjänster som den producerat; eliminering av skrånas korporativa organisationer och inhemska seder och bruk.
- 9) En minskad censur på idéernas område.
- 10) Rationalisering av territoriell uppdelning, vikts- och måttenheter, utbildning, skattesystem och civil- och strafflagstiftning.

11) Begränsning eller t o m avskaffande av kungamakten och införande av nationella representativa organ, först valda med rösträtt som berodde på förmögenhet, och så småningom med allmän rösträtt.

Dessa förändringar uppstod inte på ett rätlinjigt sätt, utan tidigare eller senare, i olika kombinationer och former, beroende på vilket land det gällde. Vissa genomfördes lite i taget allteftersom marknadsekonomin och kapitalismen utvecklades inom den gamla regimen. Andra genomfördes av enväldet som en del av dess rationaliseringar, centraliseringar och handelsreformer. Men alla borgerliga revolutioner medförde ett påskyndande av dessa åtgärder, utkämpades kring försök att genomföra program av denna typ, och striderna mellan klasser och partier kretsade kring sådana program.

Synpunkter på den gamla regimen i Västeuropa

Feodalismen.

Det feodala samhället stabiliserades i Europa kring år 1000. Då kännetecknades samhället av att det var uppdelat i två sociala klasser:

- Nästan hela befolkningen bestod av *bönder* som arbetade på adelns jord och var skyldig dem en del av sin skörd och tjänster (corvéés).

Bönderna var inte fria; som livegna kunde de inte lämna sin herres mark. Men de hade avsevärt mer rättigheter och garantier än slaverna. Godsherrarna kunde t ex inte avhysa dem från deras jord.

- En liten del av befolkningen var *adelsmän* som erhöll egendomar från en länsherre i utbyte mot att de ställde militära tjänster till dennes förfogande. Högst upp i pyramiden stod kungarna i de olika kungadömena i Europa.

”Bredvid” dessa två huvudklasser stod kyrkan, en institution äldre än feodalismen. Kyrkan utgjorde en enorm byråkrati; den var den största enskilda jordägaren. Dess hierarki gav förtur (men inte ensamrätt) åt adeln. Kyrkan tillhandahöll feodalismen ett religiöst berättigande – en ideologi – och intellektuella.

Liksom varje produktionssätt existerade aldrig feodalismen i ett rent tillstånd. Den sammansmälte med tidigare sociala förhållanden samtidigt som den marginaliserade dem:

- merkantila, eller t o m kapitalistiska förhållanden: städerna eliminerades aldrig fullständigt. Västeuropas största städer fanns i Italien. I det feodala Europas periferi låg Venedig, som redan innan feodalismen stabiliserades var en handelsrepublik.

- slavförhållanden i södra medelhavsområdet.

- stamförhållanden i öst och norr, t ex i Skottland och Friesland.

- ”odal-relationer: det fanns fria bönder med fullständig äganderätt över sin mark och utan feodala skulder (självägande bönder eller odalbönder) nästan överallt, och i större antal i bergsregioner.

Den gamla regimen var ett starkt uppsplittrat samhälle, där makten i all oändlighet hade splittrats upp och förfallit till en myriad av territoriella enheter: grevskap, städer och kloster, som var och en var ytterligare uppdelad i mindre enheter – en juridisk labyrint av äganderätter, privilegiebrev och särskilda fördrag. Det var i denna samhällsordnings många porer som bourgeoisin lyckades omvandla städerna, när de utvecklades på 1000-, 1100- och 1200-talen, till självstyrande öar med

ett visst mått av oberoende.

När man nådde medeltiden, eller 1400- och 1500-talen, hade följande förändringar medfört att den västeuropeiska feodalismen förlorat en del av sina första kännetecken:

- Bondemajoriteten var inte längre livegna. Sedan de erhållit sin personliga frihet, och deras skulder bytts ut mot pengar, hade de blivit fria arrendatorer som arbetade på godsherrens jord mot betalning av en årlig ränta (hyra). De kallas ibland ”emfyteutiska” arrendatorer, vilket betyder att deras rättigheter till marken var eviga och gick i arv. Men rättigheterna var relativa till och avhängiga vissa skyldigheter gentemot godsherrn, såsom betalning av feodal ränta, giftermål och arvsrättigheter etc. (Till denna kategori hörde de engelska *copyholders*.)

Bondeklassen var en ytterst heterogen grupp. Den omfattade: verkligt livegna (sådana fanns ännu på 1600-talet) och feodala arrendatorer, men också sådana som betalade en del av skörden i ränta, kontraktsarrendatorer, små jordägare, tjänare, jordbruksarbetare, arbetslösa och vagabonder.

Efter perioder av bonderevolter, när den kungliga statsapparaten och enväldet åter stärktes och länsherrarna på mellannivå tenderade att försvinna, hände det ofta att feodalherrarna erhöll ett faktiskt och ibland även juridiskt absolut ägande av sin mark, vilken därmed upphörde att vara förläningar i egentlig mening, eftersom dessa var en sorts ärftligt lån i utbyte mot militära tjänster.

Jämsides med denna utveckling upphörde i allmänhet de feodala vasallförhållandena att vara plikter mellan särskilda individer. Grevskap, kompletta med de feodala rättigheter som gav upphov till deras avkastning, kunde säljas och köpas; på samma sätt kunde en emfyteutisk bondes jord säljas eller köpas. Marken var på väg att bli en vara, något som inte varit fallet under feodalismen i egentlig mening. Emfyteutiska arrendevillkor tenderade att ersättas av kortvariga utnyttjandeavtal eller avtal där en del av skörden betalades i ränta.

Städerna under den gamla regimen.

Juridiskt var alla invånare i tätorter och städer borgare (eller ”burgher” på engelska). (Denna definition skiljer sig avsevärt från den som används av dagens marxister, för vilka alla kapitalister, vare sig de utsuger lönearbetare på landsbygden eller i städerna, är borgare.)

Samhällsskiktningen i städerna under den gamla regimen var i typfallet denna, med de högsta klasserna först:

1) *Patricierna* utgjorde ett litet antal familjer, oftast bestående av handelsmän eller finansiärer, vars främsta kännetecken var att de var ensamma om att ha tillträde till stadsstyret. Deras namn stod inskrivna i ett officiellt register. Patricierna levde som adelsmän och adlades också ofta; de fick grevskap på landsbygden. De innefattade ättlingar till adelsmän som hade bosatt sig i staden, och andra som genom giftermål var bundna till adeln. Patricierna var bourgeoisins grädda. De var oftast, men inte alltid, de rikaste inom borgerskapet.

2) Den stora majoriteten av befolkningen i städerna utgjordes av medlemmar i *skrån*: slaktare, köpmän, murare, klädeshandlare, guldsmeder, garvare, bagare, bryggare, båtkarlar, glasmästare, etc.

I hantverksmästarnas hem bodde inte bara hans fru och barn, hans lärlingar vars föräldrar betalade mästare för att han skulle lära dem yrket, utan också manliga och kvinnliga tjänare, och viktigast av allt, hans gesäller, som var löntagare men också var medlemmar i skrået och kunde hoppas att en dag bli hantverksmästare.

De rika hantverksmästarna – och en del av dem var mycket rika handelsmännen, guldsmederna,

bankirerna, slaktarna, klädeshandlarna, motsvarade mest det vi idag kallar "bourgeois". En del av dem sysselsatte fler gesäller än de kunde hysa under sitt eget tak och dessa gesäller, vars förhoppningar att någonsin bli mästare blev allt svagare, tenderade att bli vanliga löntagare; en del borgare ägde riktiga verkstäder, andra sysselsatte många hemarbetare. De flesta skråmedlemmarna var inte rika, en del hade det lite bättre: lägre hantverksmästare, affärsinnehavare, väletablerade gesäller. Många hade egendomar utanför staden.

3) De *lägre klasserna* (på franska "menu peuple") omfattade de enklare hantverk som inte organiserades i skrå: kringresande hantverkare, gatuförsäljare, vattenbärare; manliga och kvinnliga tjänare, daglönare på byggen och i hamnarna, arbetare i stora verkstäder, tiggare. Fram till första tredjedelen av 1800-talet var arbetarna, i den moderna betydelsen av ordet löntagare, en mycket liten minoritet i en sjö av små egendomsinnehavare.

Under den gamla regimen, och redan på medeltiden, omfattade de sociala och politiska striderna vanligtvis tre läger:

- patricierna
- de välbärgade borgarna inom skråna, ibland kallade skråoligarkin, och
- plebejerna, dvs en blandning av de lägre skikten inom skråna, småborgarna och de lägre klasserna.

Det finns ingen skarp gräns mellan bourgeoisin och plebejerna. I de flesta fall agerade borgare och plebejer gemensamt, under ledning av en lysande oliktankande patricier som försökte finna en massa att styra för att genomdriva någon plan eller göra upp räkningen med någon. Ibland överflyglade plebejerna bourgeoisin. Med tiden ledde denna kamp mellan klasser och andra skikt till att rena patricier-regeringar byttes ut mot mer demokratiska stadsregeringar där makten låg i skrånas händer, eller snarare i händerna på deras elit. Detta utbyte avbröts då och då av kortare episoder av ännu större demokrati, av regimer av något mer plebejisk karaktär som framtvings av uppror bland de lägre klasserna. Dessa episoder gav upphov till krav på allmän rösträtt. Mycket ofta institutionaliserades en varaktig kompromiss mellan patricierna och skråna genom att det uppstod en stadsregering bestående av flera råd med rösträtt, en reserverad för patricierna, en för delegater från skråna, och en bredare medborgarförsamling som sammankallades då och då, men på det hela taget ganska oregelbundet.

En revolt bland underklasserna kastade ut patricierna från stadsrådet; patricierna hämnades med hjälp av adeln, den kungliga armén, eller genom att demagogiskt utnyttja de lägre klasserna; en plebejisk revolt satte skråledarna vid makten; så småningom gjorde de sin ställning ärftlig och blev i sin tur patricier: sådant var klasskampens mönster i städerna i flera århundraden.

Visserligen ägde det rum strider bland lönarbetarna, t o m strejker, men innan 1800-talets första tredjedel fanns det ingen arbetarklass som kunde spela en självständig social och politisk roll, skild från den allmänna rörelsen bland de lägre klasserna. Städerna hade också en "borgerlig" milis som utgjordes av de välbärgade borgarna.

Genom inval i patricierkretsar och uppköp av mark, och t o m grevskap, inlemmades, om och om igen, bourgeoisin under flera sekel i det feodala samhället. I sitt eget individuella medvetande drömde inte bourgeoisin om att inrätta en borgerlig republik, utan helt enkelt om att bli adelsman.

Generalständerna.

Från och med 1200-talet sammankallade kungarna med varierande intervall församlingar av delegater från de tre "klasserna" eller "stånden": det första var prästerskapet, det andra adeln och

det tredje resten av befolkningen (de ofrälse). I de två första ståndens kamrar

fanns platser som var förbehållna olika dignitärer: biskopar, abbotar, hertigar, grevar, etc. Delegater från det lägre prästerskapet, d v s församlingspräster, och den lägre adeln valdes i varje region genom en sorts ”demokratisk” omröstning. I det Tredje ståndet hade bara vissa städer rätt att skicka deputerade. Beroende på vilket stadsstyre som satt vid makten i en stad, kunde valet av deputerade vara mer eller mindre ”demokratiskt”. Den stora massan av befolkningen, bönderna, hade inga representanter alls. Bara Sverige hade en fjärde kammare av bondedeputerade, Fjärde ståndet. Tillsammans utgjorde dessa tre församlingar generalstånderna.

Varje kammare diskuterade och röstade för sig. Beslut fattades med majoritet mellan kamrarna. Avgörande omröstningar utföll således alltid 3 mot noll eller 2 mot 1. Officiellt kunde inte kungen införa några nya skatter eller avskaffa gamla lagar utan generalståndernas godkännande. Beroende på tidsperiod och kungadöme var generalstånderna starka eller svaga. De var starka när kungen tvingades sammankalla dem och de beviljade hans krav först när han gick med på deras villkor. De var svaga när kungen klarade sig utan dem.

Vid alla möten som generalstånderna höll drabbade kungen, som ville ha mer pengar och mindre kontroll, samman med adeln, som ville slippa skatter (och uppnådde detta i flera monarkier), och bourgeoisin, som ville begränsa skatterna, genomdriva villkor för när de skulle betalas och kontrollera hur de användes, och även framtvinga en kunglig politik som passade deras intressen. Ibland kunde borgerskapet och adeln enas i sina strävanden att kontrollera Kronan. Denna kontroll antog formen av generalståndernas permanenta kommittéer, vars maktbefogenheter varierade i olika kungadömen. En av de mäktigaste av dessa kommittéer var ”Generalitetet” i Katalonien, som existerar än idag.

Bildandet av generalstånderna på 1200-talet innebar att kungen, adeln och prästerskapet – som dittills varit ensamma om att sköta de offentliga angelägenheterna – erkände att bourgeoisin erhållit ny styrka och betydelse. Eftersom den kungliga regeringen hade som mål att driva in skatter, var dess förhållande till borgerskapet, som gradvis växte fram som den klass som ägde och hade hand om de största rikedomarna, avgörande.

Bourgeoisin under den gamla regimen var en social klass som både var djupt integrerad och mäktig – den var rik, härskade över städerna, kontrollerade finansvärlden (kungen och adeln lånade flitigt) såväl som hantverkarnas och fabrikörnas handel och produkter (vilka det feodala samhället aldrig klarade sig utan), de ägde mark och ibland grevskap, hade betydande påtryckningsmedel i generalstånderna, de var den bäst utbildade klassen i samhället och tillhandahöll kungen med tjänstemän och ibland ministrar. Den var ingen förtryckt klass. Underordnad men inte förtryckt. I viss mening kan man tala om adeln och bourgeoisin som de ”besuttna klasserna”.

Saker och ting kunde naturligtvis ha varit annorlunda med de delar av bourgeoisin, till en början en minoritet, som startade nya fabriker och handelsföretag och ofta stötte på den gamla regimen stränga begränsningar av marknaden: importförbud på vissa varor, exportförbud på andra, inhemska tullar, lagstadgat monopol på vissa områden, påtvingade priser, begränsningar av profitterna, tvång att använda vissa ställen för att köpa och sälja, skråregleringar som begränsade antalet löntagare, etc. Denna ”moderna” bourgeoisin var en mycket liten minoritet som ständigt drabbades av regimen snäva gränser, och allt oftare ju mer deras affärer expanderade. D v s såvida de inte blev mäktiga och fick den kungliga administrationen att göra vissa inskränkningar. En del patricier och t o m förnämna stormän, som lättare kunde få till stånd sådana upphävanden, startade också sådana ”moderna” verksamheter.

Den gamla regimen borgerskap var ytterst skiftande, men det går inte att peka ut ett skikt i dess

mitt som ville omvandla samhället eller på ett ihärdigt och konsekvent sätt drev på åt detta håll.

Absolutismen.

Redan på 1100- och 1200-talen, men i synnerhet mellan 1400- och 1600-talet, hade kungamakten successivt blivit allt starkare. Den hade försett sig med en byråkrati, domstolar, sändebud på landsbygden som stod skilda från de stora läns herrarna, stadigvarande skatter, en stående armé och diplomater. Med början på 1400-talet, men särskilt på 1500- och 1600-talen, begränsade den adelns "statliga" makt över sin mark och städernas oberoende. Det är detta som har kallats absolutismen (enväldet).

Orsaken till att adeln till sist accepterade den absolutistiska staten och t o m deltog i den, trots århundraden av väpnat motstånd och sammansvärjningar, är att kungamakten hade blivit oundgänglig för att skydda adeln mot:

- bondeuppror, vars kväsande krävde riktiga arméer;
- angränsande adelsmäns försök att erövra deras mark;
- växande skulder.

Adeln kunde klara sin skuldbörda tack vare domstolarnas partiskhet, kungens pensioner och gåvor, och ersättningen för de civila och militära funktioner den fyllde i kungens administration. I århundraden kunde den absolutistiska staten upprätthålla adelns existens genom att till den omfördela de inkomster den fick in via skattepålager på bönderna, liksom bourgeoisin och de lägre klasserna i städerna.

Vad gäller detta bör vi notera att absolutismen inte föregick de borgerliga revolutionerna utan var samtida med dem. I många fall påskyndade Kronan sina ansträngningar att stärka absolutismen som en reaktion på försöken att upprätta en konstitutionell monarki, som i Frankrike – Karl V efter 1355-58 och Ludvig XIV efter frondernas revolutionära kris 1648-53. Stärkandet av absolutismen var således ett svar på generalståndernas konstitutionella utmaning. Den franska revolutionen 1789 och den ryska revolutionen 1917 störtade åldrande envälden som hade tappat sin styrka. Men revolutionen i Nederländerna 1566-1609 och den engelska revolutionen 1640-60 störtade unga envälden som hade förlorat sin stabilitet just pga. sina ansträngningar att stärka sitt grepp.

Not angående den protestantiska reformationen.

Revolutionerna på 1600- och 1700-talen fick sitt uttryck i den protestantiska reformationen. Men det vore fel att betrakta protestantismen som borgarklassens ideologi i dess kamp mot feodalismen. Den protestantiska reformationen är ett alltför komplicerat fenomen för att analyseras i denna artikel.

Innehållet i protestantismen uppvisar givetvis många drag som associerar den med den borgerliga världens utveckling inom den gamla regimen. Men liksom alla religiösa fenomen, ja t o m alla kulturella fenomen, var reformationen socialt och politiskt tvetydig. Den var en religiös norm för alla möjliga klasser och partier, inte sällan även adeln. Furstarna i norra Tyskland och de skandinaviska kungarna utnyttjade den för att stärka sina svaga och förlegade envälden på bekostnad av en alltför mäktig kyrka.

Ändå var reformationen på 1500-talet, och Upplýsningen på 1700-talet, en ny kultur som återpeglade att de härskande hade förlorat sin legitimitet i många olika samhällsklassers ögon, i synnerhet de intellektuella; de uttryckte nya värderingar och nya uppfattningar om samhällets organisering, men utan någon enhetlighet.

Vidare var Upplýsningen en direkt arvtagare till reformationen. Båda uppvisade samma kritiska

rationalism och tilltro till individens tankefrihet. Upplysningen införde ett rationellt världsligt språk istället för det religiösa språk som dittills varit det enda språk med vilka västeuropéer debatterade sociala problem och uttryckte sin oro och sina förhoppningar.

Kyrkans plats i den gamla regimen var sådan att de borgerliga revolutionerna med nödvändighet måste tackla frågan om religionen. Den engelska revolutionen 1640-60 var den sista revolutionen som gjorde det i termer som själva var religiösa. Men de världsliga termer med vilka den franska revolutionen tog itu med den gjorde inte problemet med kyrkan och religionen enklare.

De borgerliga revolutionernas förlopp

Bakom sina olika former, stadier och avvikelser har de borgerliga revolutionerna vissa gemensamma drag. Konflikten mellan samma sociala klasser gav upphov till likartade effekter.

Absolutismens kris och enhälligt stöd för en konstitutionell monarki

Liksom alla revolutioner bröt de borgerliga revolutionerna ut till allas förvåning, och ingen förutsåg dem eller ville ha dem. Plötsligt var enväldet inte längre förmöget att härska som förut och dess makt accepterades inte som tidigare. Den gick in i denna kris nedtyngd av motsättningar som långsamt ansamlats under en lång period, vanligtvis som resultat av något tillfälligt hinder: ekonomisk kris, förlust i ett krig, bankrott för staten.

De borgerliga revolutionerna inleddes med att den kungliga regeringen vacklade inför en utbredd oppositionsrörelse som omfattade alla samhällsklasser. Det var inte så mycket folkliga revolter som i första skedet fick den kungliga staten att bli osäker – dessa revolter krossades alltid hårt – utan istället oppositionen och kraven på reformer bland breda skikt av de egendomsägande klasserna i en situation av allvarlig kris och spänningar i samhället. Dessa krav på reformer uppträdde ofta som en strävan att undvika ännu värre sociala explosioner.

1. Kravet på reformer uppstod i en enorm rörelse av nya idéer, vilken hade fått en relativt om än förvirrad hegemoni bland alla möjliga sociala skikt, berövat de härskande deras legitimitet och blottlagt absolutismens avigsidor. Framgångarna för denna nya motkultur, trots dess tvetydigheter, förberedde folket på förändringar, men de förväntade sig att dessa reformer gradvis skulle accepteras av Kronan. Detta hände:

- på 1500-talet: den protestantiska reformationen;
- i England före 1640: puritanismen och "Bacon's upplysning" (efter Francis Bacon, 1561-1626) den protestantiske humanistiske filosof som klassificerade vetenskaperna, analyserade orsakerna till misstag, och utvecklade en optimistisk teori om förnuftets, vetenskapens och teknikens seger);
- på 1700-talet före den franska revolutionen: Upplysningen;
- på 1800-talet: liberalismen och det ansedda exemplet med den franska revolutionen.

2. Inför absolutismens handlingsförklänning krävde en stor del av samhällets samtliga klasser en konstitutionell monarki där kungens makt skulle begränsas med hjälp av generalstånderna. Konstitutionella reformer emotsågs och genomfördes i en atmosfär av nästan fullständig enhällighet.

- Nederländerna 1566: de feodala stormännen gick emot ett stärkande av enväldet; en petition från adeln krävde att förföljelserna mot protestanter skulle minskas (Adelns kompromiss); kravet på ett sammankallande av generalstånderna var utbrett.
- Nederländerna 1576: generalstånderna grep makten; lugnet återställs i Gent och löftet om en

konstitutionell lösning vann allmänt gillande.

- England 1640-41: parlamentet sammanträdde i en stämning av utbredd entusiasm och lagstiftningen mot enväldet antogs enhälligt.
- Frankrike 1789: allmänhetens förhoppningar riktades mot generalståndernas möte; enhälliga önskemål om en konstitutionell monarki; omvandling av generalstånderna till en nationalförsamling; Deklarationen om människans rättigheter; utkast till en författning.
- Tyskland-Österrike 1848: allmänt uppror i Wien och Berlin i mars, det tyska parlamentet sammanträder i Frankfurt och en Konstituerande församling samlas i Wien. Författningen skisseras.

Generalståndernas avgörande roll.

För att inleda en revolution som blir något mer än en våg av demonstrationer kring speciella krav och isolerade uppror och kravaller, måste tåten tas av en institution som både kanaliserar missnöjet och kraven och uppbär en traditionell legitimitet, och därmed kan bli en motmakt mot den kungliga regeringen. Med en viss legitimitet, men ändå om nödvändigt utan kungens godkännande, kan denna mot-makt ta itu med utarbetandet av konstitutionella reformer. Det är därför kravet på ett sammankallande av generalstånderna, eller det faktum att generalstånderna – eller med mer moderna ord en nationell eller konstitutionell församling – sammanträder, har spelat en så avgörande roll i att inleda de borgerliga revolutionerna. I de europeiska feodala monarkierna ledde kungens anspråk på att utgöra källan till alla lagar nödvändigtvis till att hans privilegier riskerade att utmanas varje gång generalstånderna sammanträdde. Till en början kunde Kronan utnyttja generalstånderna mot mäktiga baroner som ville bryta sig ut, men senare tvingades absolutismen sprida ut och så småningom inställa generalståndernas möten. I själva den institution som generalstånderna utgjorde fanns det inneboende ett republikanskt element. Generalståndernas främsta funktion var att rösta om skatterna. Ända sedan medeltiden hade bourgeoisin försvarat denna rätt med parollen: ”Ingen beskattning utan representation”. Detta var bara ett steg från att utse ett ständigt utskott som bevakade hur man samlade in och använde skatterna, en åtgärd som ofta genomfördes eller övervägdes; nästa steg var att kräva att generalstånderna skulle representera alla skattebetalare och att de deputerade skulle utses i demokratiska val, en utväg som plebejerna försökte genomdriva ett flertal gånger under århundradenas lopp, och därmed inledde den långa marschen mot allmän rösträtt.

Under den revolutionära krisen i Nederländerna 1566 var kungen mycket medveten om denna logik, och han vägrade envist sammankalla generalstånderna trots enhälliga krav om det. I Frankrike ägde generalståndernas sista möte före 1789 rum år 1614. Redan då restes vissa krav som genomfördes först 1789-90, av den konstituerande församlingen. Många röster höjdes för att generalstånderna skulle sammankallas under den revolutionära Fronde-krisen 1648-53, och vid Louis XIV:s död 1715. Kronan, som visste vilket pris den skulle tvingas betala om generalstånderna skulle sammanträda, gjorde allt i sin makt för att undvika det.

Oliktänkande adelsmän ansluter sig.

Under samtliga dessa revolutioner slöt en del av de större och mindre aristokraterna upp på bourgeoisins, böndernas och plebejernas sida, och gjorde uppror mot kungen.

Dessa stormän försökte styra massmobiliseringarna och utnyttja dem för sina egna syften, först och främst för att ta över regeringen och rädda vad som gick att rädda från upproret. Så fort rörelsen överskred de återhållsamma begränsningar inom vilka de ville hålla den, tog de avstånd från eller vände sig mot den revolutionära rörelsen.

Det fanns i det feodala samhället många anledningar till adelns tätt återkommande olydnad, äventyrspolitik och splittringar. Den viktigaste av dessa var det faktum att i och med att pengar och kapitalism hade brett ut sig på ekonomins samtliga områden, så hade en mindre del av adeln så tidigt som på medeltiden börjat att ”förborgerligas”, få ekonomiska intressen och verksamheter som liknade bourgeoisins.

Genom att adelns och bourgeoisins respektive egendomar inte överlappade fanns det en materiell grund till en kompromiss mellan dem. Denna grund var det gemensamma försvaret av privat-egendomen och de välbärgades privilegier mot de utsugna massorna, där adeln gav upp sina maktbefogenheter som länsherrar i syfte att ”bara” bevara den ekonomiska makten över sin mark. De feodala länsherrarna kunde bli kapitalistiska jordägare, och många av dem blev det också. Detta var grundvalen för den franska adelns skenbart storsinta avsvärjande av sina feodala rättigheter på kvällen den 4 augusti 1789 – men t o m det krävde ett bondeuppror.

Kunde den kungliga armén slå ned rörelsen?

Den revolutionära krisen kunde hålla ut och fördjupas bara därför att absolutismens repressiva krafter, vilka tidigare hade krossat så många bonde- och plebejuppror, tillfälligt var förhindrade att ingripa och/ eller ställdes inför militära styrkor som försvarade den samhällseliga rörelsen. Det existerade en sorts dubbelmakt.

- *Nederländerna 1566*: regeringen i Bryssel hade knappt några anställda trupper, adelns meningsskiljaktigheter förhindrade en mobilisering av deras Påbudstrupper och milisen i städerna lät upprorsmakarna vara i fred.
- *Nederländerna 1576*: den kungliga armén, som inte hade fått lön på länge, gjorde myteri i massiv skala. Städerna, provinsregeringarna och generalstånderna mobiliserade egna trupper för att försvara sig mot myteristernas plundringar, vilka inte längre erkände någon myndighet.
- *England 1640-42*: den kungliga armén besegrades av skottarna och kungen kunde inte längre betala den. Stadsmilisen i London försvarade parlamentet mot kungen kuppörsök i januari 1642. På sommaren 1642 bromsade böndernas och underklassernas uppror på landsbygden mobiliseringen av kungliga trupper ur lågadeln, och det gav färskare rekryter till parlamentets armé. Under inbördeskriget var de militära frågorna också politiska. Parlamentet led brist på kavalleri och officerare; 1643 deserterade majoriteten av officerarna med adlig bakgrund; men den moderata majoriteten i parlamentet vägrade beväpna folket. I slutet av 1642 hade Cromwell fått ihop en egen politiserad armé i öster, bestående av välbärgade plebejer och bönder (odalbönder), med nya officerare av enkelt ursprung. Denna armé av ny modell skapad på denna grundval blev avgörande, och 1645 besegrades den kungliga armén.
- *Frankrike 1789*: i juni grundade den nya styrelsen i Paris en borgerlig milis, Nationalgardet. I juli fraterniserade de franska garderna, med vilka Kronan hade försökt slå ned oroligheterna i Paris, med befolkningen och de upplöstes.
- *Frankrike 1792-93*: regimens förmåga att överleva främmande makters intervention hotades av den gamla kungliga arméns brister och förräderierna från dess adliga officerare; den räddades genom att det skapades en ny arm, Republikens armé, vars ursprung bland annat var massuppbåden 1792-93, vilka införlivade politiserade sansculotter i armén.
- *Tyskland-Österrike 1848-49*: detta är i vissa stycken ett belysande exempel på motsatsen. Den preussiska armén undvek till en början oroligheterna och höll sig på det stora hela intakt, även om vissa enheter fraterniserade med upprorsmakarna, i synnerhet de lokala reserverna (*Landsturm*). Upproren gav upphov till borgerliga nationalgarden och de akademiska legionerna (som bestod

av studenter). Men den regering som valdes av Frankfurtsförsamlingen lovade att inte försöka vinna över den preussiska arméns revolutionsvänliga soldater och inte utmana dess reaktionära generalstab. 1849 krossade den preussiska armén de demokratiska upproren i Sachsen och Rhen-pfalz.

Den österrikiska armén var upptagen i Italien; men när den väl segrat där, och stärkts med trupper som mobiliserades i de underutvecklade slaviska regionerna, kunde den krossa upproret i Wien 1848 och med hjälp av den ryska tsararmén krossa upproret i Ungern 1849.

De besuttna klasserna överflyglades av explosionen bland bönder och plebejer

De rika klassernas revolt och sammanbrottet, eller åtminstone förlamningen, för Kronan, gjorde det möjligt för den uppdämda ilskan bland de fattiga klasserna, plebejer i städerna och bönder på landsbygden, att explodera. Den revolterande adeln och borgarklassen drevs framåt och överflyglades så småningom av detta folkliga uppror. Under tiden förberedde kungen och resten av adeln en våldsamt kontrarevolution. Det utvecklades en folklig politisk radikalism, vilken krävde avskaffande av monarkin, allmän rösträtt, reformer av de juridiska, administrativa och skattesystemen, och en jordreform.

- *Nederländerna: 1566: Bildstormarnas uppror; 1577-79: folkliga demonstrationer tvingar generalstånderna att bryta med guvernören som utsetts av kungen och utse prinsen av Oranien till generallöjtnant över Nederländerna, och de upproriska städerna Bryssel, Gent, Brügge, Arras, Amsterdam.*
- *England 1647-50: Jämlikhetsivrarnas agitation.*
- *Frankrike: juli 1789: explosionen med bondeuppror och demonstrationer i städerna. 1791 de stora demonstrationerna i och med kungens flykt och gripandet av honom vid Varennes; de radikala jakobinerna och deras politiska program. 10 augusti 1792: sansculotternas uppror störtade den lagstiftande församlingen och kungen och införde allmän rösträtt och republik. 2 juni 1793: ett uppror störtade Girondin-regeringen.*
- *Tyskland-Österrike 1848-49: arbetarnas uppror i Wien i maj och oktober 1848.*

Utmaning mot privategendomen.

Under alla borgerliga revolutioner har de rika ansett att mobiliseringen av plebejerna innebar en risk att de fattiga skulle ta över deras rikedomar, att de var ett hot mot privategendomen. T o m när plebejerna inte ställde några krav som utmanade privategendomen i egentlig mening! Innan arbetarklassen trädde fram på den politiska scenen på 1800-talet hade faktiskt den stora majoriteten av underklasserna alltid ägt en del enklare produktionsmedel. Men de var åtminstone i städerna tvungna att köpa mat, och i flera århundraden gick hälften av deras dagsinkomst åt till det. Därför var kravaller mot prisökningar på bröd – och mot bagarna – ständigt återkommande och betydande. Dessutom innebar fattigdomen en latent risk för plundringar.

Vad gäller de sociala striderna på landsbygden förekom det uppenbarligen angrepp på de stora markägarnas egendomsrättigheter, både när det gällde feodala och borgerliga ägare, i de rörelser och krav som uppträdde bland jordarrendatorer i samtliga borgerliga revolutioner.

- *Under revolutionen i Nederländerna 1566-1609, liksom i alla revolter i städerna under den gamla regimen, tenderade uppror bland underklasserna att undandra kontrollen över städerna från patricierna, eller t o m från de översta skikten inom skråna, och hotade därmed alla de materiella fördelar och inkomster som de senare fick genom sin kontroll över städernas affärer, i synnerhet de skattemässiga fördelarna.*

- Under den *engelska revolutionen 1640-60* innehöll Jämlikhetsivrarnas program, även om det främst berörde politiska och juridiska spörsmål och var ytterst respektfullt mot privategendomen, krav vars ekonomiska kostnader inte var försumbara för de rika: förslagen på jordreformer, kraven på avskaffande av tionde (vid denna tidpunkt samlades detta ofta in av lekmän), förkastandet av indirekta skatter och förslaget om inkomstskatt. Jämlikhetsivrarnas krav på att samtliga offentliga myndighetspersoner skulle vara valbara hotade också många inrotade privilegier; slutligen frammanade utsikterna för allmän rösträtt i de rikas sinne farhågor om att den fattiga minoriteten en dag skulle stifta lagar mot dem, i första hand på skatteområdet.
  - Under den *franska revolutionen* var den jakobinska diktaturen under Robespierre från juni 1793 till juli 1794 den första regeringen i den borgerliga revolutionens historia som försökte tillfredsställa plebejernas ekonomiska krav med hjälp av regeringskontroll över marknaden: prisstopp (men också lönestopp!) och stränga föreskrifter vad gällde statsanslagen. Denna politik fick sitt uttryck i lagen om ”allmänt maximum” från 29 september 1793. Till en början var politiken framgångsrik och ledde till sänkta priser och en stabilisering av assignaten (pappersvalutan); men inom kort drabbades den av bakslag p g a att den i ett samhälle bestående av småhantverkare och -handelsmän drabbade samman hårt med inte bara borgarnas utan också småborgarnas, även de allra minsta småborgarnas, intressen och på samma gång ledde till att man förlorade stödet från de fattigaste sansculotterna, lönarbetarna. Politiken förvandlades till den ”ekonomiska terrorn”.
  - Under den *tyska revolutionen 1848-49* var underklassernas ekonomiska krav genast kvalitativt farligare för de besuttna, ty arbetarna utgjorde nu en avsevärd del av plebejerna och de hade organiserat ”arbetarföreningar”. P g a det var bourgeoisins farhågor för sin egendom än mer våldsamt och den spred sig snabbt inom småbourgeoisins led.
- Under alla borgerliga revolutioner utmanade plebejernas vänsterflygel, en extrem minoritet, själva principen om privat ägande, och de utvecklade ett mer eller mindre klart kommunistiskt perspektiv. Förhållandena på deras tid gav inga realistiska förhoppningar om att deras planer kunde genomföras, och de dömdes till att förbli en liten minoritet som propagerade sina idéer samtidigt som de verkade i den plebejiska rörelsen inom ramen för dess övergripande krav. Men under sin epoks villkor var de föregångare till den kommunistiska rörelsen, som växte fram först under 1800-talets andra hälft, med 1848 års revolutioner som vändpunkt.
- *Nederländerna på 1500-talet*: Anabaptisterna.
  - *England 1649*: Gerard Winstanley och hans Jämlikhetsivrare.
  - *Frankrike 1792-93*: Jacques Roux och de Ursinniga, sedan 1795-96 Gracchus Beuf och ”De jämlikas sammansvärjning”.
  - *Tyskland 1848-49*: de olika socialistiska grupperna, och Kommunistiska Förbundet där Marx och Engels var medlemmar.

Mot ett ifrågasättande av kvinnoförtrycket.

Under samtliga borgerliga revolutioner omfattade plebejernas rörelse och revolutionära massor även en bred mobilisering av kvinnor. Händelserna väckte och politiserade även dessa. Redan vid 1600-talets engelska revolution debatterades kvinnans juridiska frigörelse i samband med den breda diskussion som dessa revolutioner utlöste. De mest framsynta förutsåg att logiken bakom att man garanterade individen religionsfrihet, som protestantismen förespråkade, liksom logiken bakom Människans rättigheter och allmän rösträtt, förr eller senare oundvikligen skulle resa frågan om att tillämpa det även på kvinnor, frågan om jämlikhet mellan kvinnor och män, och

därmed om deras frigörelse.

På det hela taget medförde de borgerliga revolutionerna få eller inga förbättringar av kvinnans villkor. De första fröna till kvinnofrigörelse, i huvudsak stimulerade av att manliga och kvinnliga teoretiker tillhörde samma intellektuella kretsar, oftast från överklassen, men ibland från underklassen, bromsades av bourgeoisins och, när de breda mobiliseringarna väl var över, de upprioriska plebejernas stränga patriarkat. Under den engelska och senare den franska revolutionen var de första tankarna på allmän rösträtt inte ens frågan om allmän rösträtt för män, utan rösträtt för alla familjeöverhuvuden! Kvinnans långa marsch till samhällelig, moralisk och politisk frigörelse (för att inte tala om ekonomisk frigörelse, som är en helt annan fråga) började på allvar först under 1800-talets andra hälft.

- *Nederländerna 1583-84*: borgerliga och plebejiska kvinnor spelade en viktig roll i de folkliga mobiliseringarna till försvar för de radikala flamländska städer som belägrades av den kungliga armén.
- *England 1640-60*: puritanismen lade stor tonvikt även vid kvinnans religionsfrihet; kvinnor spelade en viktig roll i de oliktankande radikala puritanska samhällen där de erhöll en likvärdig status med männen; många kvinnor skrev under demokratiska petitioner, i synnerhet från Jämlikhetsivrarna, och gick med i gatudemonstrationerna; i den blomstrande protestlitteratur som publicerades på den tiden fanns det en feministisk tidskrift och flera kvinnliga författare; kväkarsekten praktiserade giftermål och skilsmässa med hjälp av ömsesidigt tillkännagivande inför församlingen; John Milton skrev 1643 *The Doctrine and Discipline of Divorce* (ungefär ”Läran om och skolning i skilsmässa”) för att föreslå rätten att skiljas när båda parter var överens, till de konservativas stora ogillande; liksom andra radikala puritaner lade han stort värde vid det ädla i att äkta makar hade sitt fria val och att fysisk kärlek var ett uttryck för ömsesidigt tycke; de tidiga metodisterna experimenterade med fri kärlek; Lucy Hutchinson var en betydande politisk personlighet bland de Oberoende; kvinnor var predikanter i de plebejiska sekterna; Margaret Fell var en av organisatörerna bakom kväkarna; hon organiserade 1659 en kvinnopetition och gav samma år ut *Womens Speaking Justified*; bland kväkarna levde även efter restaurationen 1660 ett visst begrepp om kvinnans frigörelse (regelbundna kvinnomöten i församlingarna).
- *Frankrike 1790-95*: 1790 föreslog Concordet (1743-94), encykloped och republikan, att kvinnor skulle få rösträtt i sin *Sur l'admission des femmes au droit de cité* (Angående kvinnans erhållande av stadens rättigheter); 1791 gav Olympe de Gouges (1748-93) ut sitt manifest *Les droits de la femme* (Kvinnans rättigheter); 1793 införde Konventet skilsmässa om båda gav sitt samtycke; i juni gav jakobinerna på Berget tillåtelse till bildandet av Kvinnornas Revolutionära Republikanska Förbund (i vilket Claire Lacombe och Pauline Léon var framträdande) bland sansculotterna – men i oktober upplöste de det efter ett beslut i Konventet, i efterdyningarna till de åtgärder som vidtogs för att stoppa demonstrationerna mot de höga matpriserna.

Efter Robespierres fall avskaffade den borgerliga Termidorregimen och Direktoriets rätten att skiljas; kvinnorna utsattes än en gång för ett hårt förtryck under de sista sansculott-upproren 1795; 1804 medförde Napoleons lagar att kvinnan ånyo hamnade under det patriarkaliska oket.

Bland ledarna för den engelska radikala demokratiska rörelsen i slutet av 1700-talet (en rörelse som stödde den franska revolutionen) framträdde en viktig teoretiker kring frågan om kvinnans frigörelse: Mary Wollstonecraft (1759-97), som 1792 skrev *Ett försvar av kvinnans rättigheter*.

- *Tyskland 1848-49*: liksom under den franska revolutionen 1789 och återigen under franska revolutionen 1848 bildade kvinnorna många feministiska klubbar. Precis som under de två franska revolutionerna förbjöds snart dessa klubbar av de konservativa tillsammans med de

radikala demokraterna, vilka för övrigt inte nödvändigtvis stödde dessa klubbar. Den främsta feministiska företrädaren under den tyska revolutionen 1848-49 är saxiskan Louise Otto (1819-95). Från början av 1840-talet gav hon ut flera böcker som argumenterade för feministiska och demokratiska ståndpunkter. Under en lång period var hon redaktör för *Die Frauenzeitung* (Kvinnotidningen) och 1865 grundade hon Tyska Kvinnors Allmänna Förbund (*Allgemeine Deutsche Frauenverein*) i Leipzig. I och med den tyska revolutionen 1918 fick tyska kvinnor rösträtt.

De besuttna klasserna vill stoppa revolutionen och underkuva den folkliga rörelsen.

I den kungliga regeringens ställe, vilken var paralyserad eller förvisad till en del av kungadömet, fann sig generalständerna plötsligt i rollen som statsledning. I och med adelns splittring, eller förvirring och förvisning, och bourgeoisins samhälleliga styrka och välstånd fick de senare en överväldigande majoritet i församlingen. Bourgeoisins övre mest konservativa skikt hade majoriteten. Generalständerna, som inte var helt övertygade om behovet att gripa makten, beslutade att genomdriva minimala reformer vars syfte var att för gott begränsa Kronans makt samtidigt som man sökte få till stånd en kompromiss med den. Denna kompromiss grundades på att monarkins makt skulle inskränkas av en deputeradeförsamling som reserverades åt de rika. Men denna kompromiss var ogenomförbar å ena sidan därför att rojalisterna hade inlett ett våldsamt krig för att återerövra makten, och å den andra därför att de folkliga mobiliseringarna högljutt framförde krav på mer radikala och demokratiska åtgärder.

Folkets radikalism skrämde den stora majoriteten av bourgeoisin; den tog till förtryck, försvarade häftigt de besuttnas rättigheter och försökte få till stånd en uppgörelse med kungen.

- *Nederländerna 1576-83*: generalständerna som sammankallats 1576 och sammanträtt sedan dess, försökte under flera månader inleda förhandlingar med kungen. Sedan fientligheterna återupptagits i juli 1577 anförtrodde de sin armé till stormännen i Vallonien. De senare misslyckades med att på allvar göra motstånd mot den kungliga armén, de besegrades och vände sig mot den radikala plebejiska kommunen i Gent. Generalständerna och prinsen av Oranien försvarade inte Gent och försökte t o m förtrycka den. I oktober 1578 krossade den vallonska adeln och provinsregeringarna i Artois, Hainault och det vallonska Flandern, d v s borgarklassen i Lille och Anas, det plebejiska upproret i Anas, och i maj 1579 svor de lydnad till den kunglige guvernören.

England 1644-45: parlamentets presbyterianska majoritet skrämdes av underklassernas mobiliseringar och förhandlade med kungen för att snabbt få slut på inbördeskriget. 1647, efter att kungen hade besegrats, försökte de fortfarande få till stånd överenskommelser med honom och upplösa armén.

1653-58: raden av parlament där de rika klasserna var i majoritet försökte förgäves övertala Cromwell att överge tanken på religionsfrihet, förtrycka de folkliga sekterna, genomföra en konservativ och auktoritär form av kalvinism och hemförlova armén, vilken de ansåg stod alltför nära plebejerna. Efter Cromwells död undertrycktes den nyvaknade republikanska och demokratiska radikalismen i armén av general Monck och kung Charles II återinsattes 1660.

- *Frankrike 1789-91*: den konstituerande församlingen antog en konstitution där rösträtten var beroende av snäva egendoms kvalifikationer. 17 juli 1791 beordrade konstituerande församlingen, stadsrådet i Paris och Lafayette, som var chef för Nationalgardet, sina trupper att ge eld mot demonstranter på Marsfältet som krävde kungens avsättning.

Girondisterna som dominerade regeringen från mars 1792 till juni 1793 ansåg att revolutionen var fullbordad, var emot att kungen skulle avsättas och senare att man skulle fördöma honom. De höll inte med om sansculotternas ekonomiska krav och försökte få slut på påtryckningarna från

detta håll.

Robespierre gav en perfekt definition på den mekanism som överflyglade bourgeoisin och drev den åt höger. Han var själv inblandad i att främja detta överflyglande.

Följaktligen var det så att det bland er var domarkåren, adeln, prästerskapet, de rika som gav den ursprungliga impulsen till revolutionen. Folket trädde först senare fram på scenen. De som gav den ursprungliga impulsen har för länge sedan ångrat eller åtminstone velat stoppa revolutionen när de såg att folket kanske skulle kunna återerövra sin suveränitet. (Tal inför jakobinklubben, 2 januari 1792.)

I Frankrike besegrades sansculotterna och deras organisationer (sektionerna i Paris), som förtryckts och motarbetats redan av Robespierre och hans anhängare, av Termidorianerna mellan sommaren 1794 och vintern 1795. Sansculotternas sista uppror, deras desperata försvarsaktioner i april och maj 1795 (kända under namnet Germinal- och Prairialhändelserna), krossades av armén.

- *Tyskland-Österrike 1848-49*: i maj 1848 upplöste den liberala regeringen i Wien de akademiska legionerna och gick med armén som grund mot de borgerliga Nationalgardena. I augusti krossade Nationalgardet arbetarnas rörelse i Wien. De demokratiska upproren i Frankfurt, Baden och Köln i september 1848 krossades av Nationalförsamlingen i Frankfurt och exekutivkommittén själva.

Oktober-november 1848: i det revolutionära Wien, som belägrades av den kejsarliga armén med kroatiska och tjeckiska förstärkningar och med hjälp från den ryska armén, undertryckte den liberal-demokratiska regeringen arbetarna och den vägrade be om hjälp från den ungerska nationella rörelsens armé. Den 1 november intogs Wien av den kejsarliga armén.

I maj 1849 gav Nationalförsamlingen i Frankfurt inget stöd till upproren i Sachsen, Baden och Rhenpfalz, och den störtade inte sin exekutivkommitté som smidde ränker med furstarna. Slutligen tvingades församlingen, som övergivits av sin höger- och sin vänsterflygel och stod inför den preussiska arméns framryckning, ta sin tillflykt till de demokratiska upprorsmakarna i Rhenlandet, som slutligen krossades av den preussiska armén i juli.

En medelväg framtingas av det parti som var redo att låta sig bäras fram av den folkliga radikaliseringsen.

De borgerliga revolutionernas mest avancerade, effektiva och fruktbara perioder förverkligades av partier som kunde tänka sig att utnyttja radikaliseringsen av underklasserna; som istället för att brutalt vända sig mot de upproriska plebejerna ställde sig i ledningen för dem och inriktade deras energi på kraftfulla åtgärder mot den rojalistiska kontrarevolutionen och en djupgående institutionell reform. Detta sorts parti uppstod inte bland plebejerna utan skapades av små minoritetsgrupper av radikala intellektuella och politiska och militära ledare som hade sitt ursprung inom högadeln, lågadeln, bourgeoisin och t o m kyrkan, även om de definitivt inte var representativa för dessa samhällsskikt. Denna typ av parti lyckades kring sig bygga ett block eller en allians som sammanförde plebejer och en liten men betydelsefull minoritet av borgarklassen, högadeln och i synnerhet lågadeln. Dess mål var att arbeta fram en kompromiss mellan bourgeoisin och underklasserna, vars styrka det på en gång försökte mobilisera och tygla, och hålla inom vissa bestämda ramar, ofta genom att använda ett visst förtryck som syftade till att garantera de rikas intressen och undvika att de gick över till det rojalistiska lägret.

- Under den *nederländska revolutionen 1566-1609* var det prinsen av Oranien och det orangistiska partiet som spelade denna roll och gav revolutionen en kontinuitet och ett ledarskap som trots sina många konservativa sidor var förmöget att manövrera. I själva verket utgjorde det alternativa ledarskap som uppkom till vänster om orangisterna efter det plebejiska upproret i Gent 1577, kring de två framstående personligheterna Hembyze, en oliktänkande patricier, och

Ryhove, den ”vänsteristiske” orangistiske adelsmannen, en strömning av samma typ.

- Under den *engelska revolutionen* utgjordes den av de Oberoende, Cromwell och hans allierade. Till vänster om dem fanns republikanerna, och ännu längre till vänster Jämlikhetsivrarna. Republikanerna var knutna till regeringen mellan 1647 och 1653, och återigen 1659-60, men hade aldrig tillräckligt med makt för att genomföra sitt program. Vad gäller Jämlikhetsivrarna hade de aldrig möjlighet att komma till makten och de besegrades. Men republikanerna såväl som den ledande gruppen inom Jämlikhetsivrarna var borgare och välbärgade adelsmän.
- Under den *franska revolutionen*, slutligen, passade denna beskrivning på jakobinernas samtliga tendenser, eftersom den franska revolutionen mellan 1789 och 1794 är ett klassiskt exempel på hur olika på varandra följande grupper kommer till makten (och bekämpar varandra), samtliga beredda att gå allt längre i utnyttjandet av sansculotternas uppror och göra allt fler eftergifter till det, men utan att någonsin låta sansculotternas verkliga representanter själva ta makten.

De stora skillnaderna mellan dessa tre revolutioners ledargarnityr är ett uttryck för Västeuropas djupgående gradvisa, materiella och kulturella omvandling mellan 1500- och 1700-talet. I denna rad kan banden från Oranien, de feodala stormännen och till Cromwell, från de små, förborgerligade godsägarna till Robespierre, en liten stadsadvokat, betraktas som det europeiska samhällets långsamma uppkomst ur den feodala värld som genomsyrade de äldsta borgerliga revolutionerna.

Samtliga dessa partier befann sig i samma osäkra jämvikt – först eftergifter till vänstern och förtryck av högern och sedan eftergifter till högern och förtryck av vänstern. Samtliga orsakade, eller orsakade nästan, regimens slutgiltiga fall, därför att de genom att slå ner underklassernas mobiliseringar försvagade och motarbetade den enda samhälleliga kraft som skulle kunna tänkas stödja dem mot de härskande klasserna.

Oranien genom att tygla de radikala kalvinisterna i Gent 1579 samtidigt som de gjorde eftergift på eftergift till den vallonska högadeln och hertigen av Anjou, väcka avsmak hos plebejerna, bromsa deras mobiliseringar, bereda vägen för de flamländska städernas fall 1584 och nästan göra så att hela landet återerövrades av den kungliga armén.

Cromwell genom att grusa plebejernas förhoppningar mellan 1649 och 1653 och utesluta dem från rätten att rösta, och därmed beröva sin regim den enda sociala bas som skulle kunnat skydda den från reaktionen.

Robespierres anhängare hade tyglat, bedragit och förtryckt sansculotterna i sådan omfattning att inget sansculott-uppror räddade honom när han störtades av Konventet den 10:e termidor (28 juli 1794).

Flera av de revolutioner som mycket snabbt slogs ner saknade detta energiska mellanparti, och underklasserna ställdes ensamma mot kontrarevolutionen. Så var fallet under de tyska revolutionerna 1525 och 1848-49, men också under andra besegrade borgerliga revolutioner på 1500- och 1600-talen.

I motsats till Cromwell och jakobinernas och till prinsens av Oraniens energi och beslutsamhet var de tyska demokratiska ledarna patetiskt villrådiga och oerhört räddhågsna. Marx och Engels riktade en svidande kritik mot dessa personer, vilka de hade hoppats skulle bli den tyska revolutionens jakobiner. (Se ”Revolution och kontrarevolution i Tyskland” av Friedrich Engels).

Liberalernas dilemma: mellan reaktionen och att bli överflyglad av folket.

Således bestämdes alla dessa borgerliga revolutioners förlopp av en klasskamp som splittrade det ”anti-absolutistiska lägret” i borgare och plebejer. Bourgeoisin ville naturligtvis reformera det

feodala samhället, men framförallt fruktade den en mobilisering av folket och initiativ som kunde riskera dess politiska kontroll (frågan om rösträtt) och utmana dess välstånd (frågan om egendom). Bourgeoisin accepterade upprättandet av en borgerlig republik, Oavsett hur bra en borgerlig republik passade bourgeoisin i teorin, så accepterade de upprättandet av den bara om de folkliga mobiliseringarna inte kunde hindras eller undertryckas. Annars föredrog de alltid att avsäga sig sina krav på reformer och försonas med kungen och adeln, vilka tog på sig att krossa underklassernas uppror.

Under två till tre sekel var det alltså bourgeoisins skräck för social radikalism som sköt upp störtandet av den gamla regimen. Detta står särskilt klart under revolutionerna i mitten av 1600-talet: den katalanska revolutionen 1640-52, den i Neapel och Palermo 1647 och den franska Fronde-revolutionen 1648-53.

Det vi kallar en segerrik borgerlig revolution skulle sålunda vara en revolution där absolutismen ersattes av en konstitutionell monarki eller en borgerlig republik, som dessutom överlevde med bourgeoisins fortsatta stöd därför att plebejernas uppror, som i bourgeoisins ögon gick alltför långt, kunde hindras eller slås ner utan att bourgeoisin behövde vika sig för adelns och den rojalistiska reaktionens styrkor: en ideal och teoretisk lösning som inte förverkligades någonstans!

Detta är kärnan i liberalernas historiska dilemma i egenskap av ett parti som å ena sidan både vill störta absolutismen och den gamla regimen, och å den andra kuva plebejernas överdrifter. De är den konstitutionella monarkins parti när det är möjligt, eller den konservativa republikens parti när det är nödvändigt, och partiet som försvarar de besuttnas privilegier överallt. Under den engelska revolutionen 1640-60 hittar vi dem bland presbyterianerna, under den franska revolutionen bland anhängarna till den konstitutionella monarkin och termidorianerna. I England såväl som Frankrike var de det parti som, efter monarkins återupprättande, successivt genomförde en moderat konstitutionell monarki, i form av Ashley-Cooper under Charles II i England på 1670-talet, och La Fayette och Benjamin Constant under Louis XVIII i Frankrike på 1820-talet. Socialt och politiskt moderata, entusiastiska förespråkare av fri företagsamhet, hade liberalerna allt som krävdes för att bli bourgeoisins mest framstående parti. Ändå är det slående hur ofta de övergavs och isolerades av bourgeoisin, som föredrog att ansluta sig till den öppet bakåtsträvande och kontrarevolutionära reaktionen av rädsla för att överflyglas av plebejerna, och senare på 1800-talet av proletariatet.

Detta liberalernas obekväma dilemma existerar än idag i borgerlighetens orubbliga ogillande av de revolutioner som förde dem till makten.

Alla borgerliga revolutioner slutade, var och en på sitt sätt, med en kompromiss mellan bourgeoisin och adeln, där de senare fick en visserligen underordnad men ändå ytterst privilegierad position. Det inrättades en mycket konservativ regim som garanterade de besuttnas säkerhet, men på ett annat sätt än den gamla feodala regimen: de Förenade Provinsernas republik mellan 1581-87, den engelska restaurationen 1660-88, Direktoriets och senare kejsardömet i Frankrike efter 1795, det tyska kejsardömet som efter kansler Bismarcks reformer enades och reorganiserades mellan 1862 och 1871. Efter den tyska revolutionens nederlag 1849 var dessa reformer å ena sidan ett sätt för det underutvecklade Tyskland att anpassa sig till det kapitalistiska och borgerliga Europa med hjälp av en revolution uppifrån, en modernisering genomförd av absolutismens egna representanter; men eftersom reformerna kom i efterdyningarna till en stor revolution, som visserligen besegrades, så var de också en kompromiss som den preussiska adeln och Bismarck fick igenom med den liberala bourgeoisin, en kompromiss som institutionaliserades i den kejsarliga konstitutionen från 1871.

Samtliga borgerliga revolutioner var nederlag för underklasserna. De besuttna klasserna överträffades av de senare, och de var tvungna att försöka undertrycka denna radikalism och uppnå en lösning som visserligen var konservativ men ändå markerade absolutismens och adelns nedgång och bourgeoisins uppgång.

Men för att få till stånd en konservativ borgerlig lösning måste de först störta den gamla feodala regimen. Det var de folkliga upproren som gav dem styrkan att göra det, de var den murbräcka som rev ner den gamla fästningens dörrar.

Proletariatet träder in på scenen på 1800-talet.

Under 1800-talets borgerliga revolutioner, vilka utgjorde slutet på denna era, kastade sig borgarklassen i armarna på adeln och den kungliga staten. Det klassiska exemplet är den tyska revolutionen 1848-49. Innan dess hade proletariatet, lönarbetarna, alltid varit en liten minoritet i plebejernas läger. Den industriella utvecklingen gjorde nu att de kom i majoritet. Plebejernas överflyglande av bourgeoisin blev nu arbetarklassens överflyglande av den. Denna nya ”skådespelare” var mycket mer skrämmande än 1500- och 1600-talets små hantverkare, eller sansculotterna. Den var talrik, hade förmåga att genom strejker stoppa produktion och transporter, och den ställde krav som utmanade själva rätten till privat ägande av produktions- och bytesmedel. Den dödsförskräckta borgarklassen brydde sig nu bara om en enda sak: hindra och förtryck. Samtidigt sopade industrialiseringen undan plebejernas gamla dröm om en demokratisk republik bestående av små egendomsinnehavare, bönder, hantverkare, handelsmän. Fångade mellan de två jättarna tvekade och vacklade småbourgeoisin och drömde om en omöjlig medelväg. Den proletära revolutionens era hade inletts.

Den permanenta revolutionen

Under alla borgerliga revolutioner kan man i större eller mindre grad märka hur borgarklassen överflyglas av de mest förtryckta och fattigaste samhällsklasserna, och hur den försöker uppnå en kompromiss med de tidigare härskande klasserna för att vända sig mot det upproriska folket. Den borgerliga revolutionens själva erövringar garanterades bara tack vare en revolutionär rörelse som tenderade att gå utöver revolutionens borgerliga ramar.

Detta var utgångspunkten för teorin om den permanenta revolutionen, som utarbetades av Marx på 1800-talet och återupplivades av Trotskij på 1900-talet. Från detta fenomen drog båda lärodomar för arbetarpartiernas medvetna handlingar.

För Marx kunde den borgerliga revolutionens uppgift, att upprätta en demokratisk republik, uppnås bara om den ledde 's av proletariatet i ledningen för nationen, inklusive småbourgeoisin och bönderna. Under revolutionens lopp drabbade proletariatet nu dessutom samman med borgarklassen. Revolutionen var permanent därför att den växte över i en proletär revolution.

Medan de småborgerliga demokraterna vill avsluta revolutionen så snabbt som möjligt, efter att som mest ha uppnått de krav som räknats upp ovan, ligger det i vårt intresse och är det vår plikt att göra revolutionen permanent, tills dess alla mer eller mindre egendomsägande klasser har störtats från makten och proletariatet har erövrat makten... (Marx: ”Inauguraladress till Kommunistiska förbundets centrala råd”, 1850)

Trotskij återkom till dessa tankar i ett annat sammanhang – imperialismen, som underordnade olika förkapitalistiska samhällen under en enad kapitalistisk världsmarknad. Han tillämpade för första gången denna teori på det tsaristiska Ryssland 1905. Den revolution som stod för dörren var en borgerlig revolution mot det gamla enväldet. Men det var det ”onormalt” talrika och moderna proletariatet som skulle genomföra den och direkt gå vidare och fullfölja en socialistisk

revolution.

Vår liberala bourgeoisie stiger fram som en kontrarevolutionär kraft till och med före revolutionens höjdpunkt.... Själva det faktum att proletariatets representanter träder in i regeringen, inte som en maktlös gisslan, utan som den ledande kraften, förstör gränslinjen mellan maximi- och minimi-programmet, d v s den ställer kollektivismen på dagordningen. (Leo Trotskij, citat ur en artikel från 1905, i "Den permanenta revolutionen"(1929), Partisanförlaget, s 71-2).

1929 generaliserade Trotskij den permanenta revolutionens teori till de koloniala länderna. Precis som i det tsaristiska Ryssland medförde det imperialistiska styret att samhällsstrukturen i dessa länder kombinerade en modern industri med förkapitalistiska drag, och enade det imperialistiska kapitalets intressen med den inhemska bourgeoisins och de gamla "feodala" härskande klassernas intressen. Det var just p g a att "olika århundraden" sammanblandades i dessa länder som samhällssituationen var så explosiv. De demokratiska omvandlingar som genomförts i Europa genom revolutionerna på 1600-, 1700- och 1800-talen var inte fullbordade i dessa länder, men borgarklassen, som ställdes inför ett "onormalt" stort proletariat skulle inte genomföra dem.

2. Med hänsyn till länder med försenad borgerlig utveckling, särskilt de koloniala och halvkoloniala länderna, innebär teorin om den permanenta revolutionen att en fullständig och genuin lösning på deras demokratiska uppgifter och frågan om nationell frigörelse endast är möjlig genom proletariatets diktatur som ledare för en förslavad nation och framför allt bondemassorna....

8. Proletariatets diktatur som har kommit till makten som ledare för den demokratiska revolutionen konfronteras oundvikligen och mycket snabbt med uppgifter vars förverkligande sammanknyts med djupgående ingrepp i den borgerliga egendomsrätten. Den demokratiska revolutionen växer direkt över i en socialistisk revolution och blir därigenom en permanent revolution."(Idem, s 182-5).

Detta är ingen fullständig genomgång av teorin om den permanenta revolutionen, bara en antydan. Men vi måste visa på de direkta banden mellan de tidigare århundradenas borgerliga revolutioner och revolutionens problem i Tredje världen.

Har det förekommit borgerliga revolutioner?

Mot slutet av 1800-talet vann en särskild syn på "borgerliga revolutioner" popularitet inom marxismen. Den passade utmärkt till den tradition som hölls vid liv av de borgerliga eller småborgerliga demokratiska rörelser till vilka socialdemokratin så ofta anslöt sig. Denna vulgära uppfattning fick en omfattande spridning och påverkade den rådande historiska kulturen i många länder. Den gav begreppet "borgerlig revolution" stämpeln att vara av marxistiskt ursprung, eller t o m ingå i den marxistiska ortodoxin.

En viss marxistisk tradition.

Enligt denna uppfattning gjorde bourgeoisin, som tack vare handels och senare kapitalismens utveckling i det feodala samhället hade vuxit sig starkare och mer välbärgad, uppror mot de hinder som feodalismen ställde i vägen för kapitalismens utveckling. Produktivkrafternas utveckling hamnade i konflikt med de dominerande produktionsförhållandena.² Borgarklassen ledde den förtryckta nationen i störtandet av enväldet och feodalismen. Den avskaffade adelns

² Denna fråga om övergången från feodalism till kapitalism är också ämne för en intressant debatt; se Maurice Dobb: *Studies in the Development of Capitalism*, London 1946; Rodney Hilton, red: *The Transition from Feodalism to Capitalism*, London, Verso, 1976. Robert Brenner återvänder till denna debatt i "The Agrarian Roots of European Capitalism", i T.S. Aston och C.H.E. Philpin, red: *The Brenner Debate. Agrarian Class Structure and Economic Development in Pre-Industrial Europe*, Cambridge University Press, 1985. Frågan om produktivkrafternas utveckling spelar den främsta rollen diskuteras i Isaac Joshua: "La Face cachée du Moyen Age", Paris: La Brèche, 1988.

privilegier, genomförde en jordreform, hävdade likheten inför lagen, befäste det nationella oberoendet, enheten och identiteten och byggde en parlamentarisk republik grundad på omfattande medborgerliga rättigheter; just det var ”borgerlig” demokrati. Den beredde vägen för industrialiseringen. Under den gamla regimens feodala samhällssystem var bourgeoisin en förtryckt klass, och därmed en revolutionär klass. Den genomförde sin revolution, införde sin diktatur på ruinerna av de feodala och absolutistiska institutionerna och blev det nya kapitalistiska samhällets nya härskande klass. Sedan den på detta sätt hade förberett marken, ställdes den inför den arbetarklass som industrialiseringen givit upphov till. Proletariatet, den nya revolutionära klassen, och dess kamp bar på en socialistisk revolution.

En av källorna till denna syn – som skulle kunna kallas en marxistisk *Vulgata*, efter den censurerade latinska version av bibeln som en gång spreds av den katolska kyrkan – återfinns i Engels pamflett från 1880, *Den utopiska och vetenskapliga socialismen*, vilken var den klassiska marxistiska skolningsskriften i den unga arbetarrörelsen som organiserades i den Andra internationalen. Många mer eller mindre framstående analyser av de borgerliga revolutionerna, skrivna efter detta klassiska schema, florerade inom de socialdemokratiska partierna före 1914, och därefter i de kommunistiska partierna. I praktiken erbjöd detta klassiska schema givande förklaringsmodeller, och det gav uppslag till många undersökningar för en hel generation av marxistiska historiska studier.

Ursprungligen lånade Marx och Engels denna förklaringsmodell från två franska historiker från 1800-talets mitt, Augustin Thierry och Francois Guizot, som i sina studier över de engelska och franska revolutionerna hade myntat begreppet ”klasskamp”.³ Dessa två historiker tillhörde Upplysningstraditionen, vilken tillskrev feodalismens nedgång till handelns och industrins framsteg. På 1700-talet exempelvis hade Voltaire varit av denna uppfattning. Voltaire beundrade den engelska återhållsamheten och blev en av de franska revolutionärernas främsta inspiratörer. Detta arv kan spåras vidare till James Harrington som på 1600-talet på ett briljant sätt presenterade dessa argument.

Sedan slutet av 1800-talet hade den akademiska forskningens utveckling givit upphov till en mängd studier av ”borgerliga revolutioner” ur alla möjliga vinklar, och mer allmänt av övergången från den gamla regimen till det kapitalistiska samhället och de ”moderna demokratier” som karakteriserar de kapitalistiska länderna, eller mer exakt de imperialistiska länderna i Västeuropa, Nordamerika och Japan. Inom denna nya akademiska historievetenskap kan den marxistiska tolkningen skryta med några imponerande vetenskapliga bidrag efter andra världskriget, i synnerhet George Lefèbres, Albert Sobouls, George Ruda studier av den franska revolutionen, och Christopher Hills eller Brian Mannings studier av den engelska revolutionen. Dessa bidrag var emellertid i minoritet, och det är bara logiskt eftersom det är svårt att tänka sig att de ideologiska styrkeförhållandena skulle undfly de övergripande sociala och politiska styrkeförhållandena.

Den nya anti-marxistiska polemiken.

Den marxistiska akademiska historievetenskapen har under de senaste trettio åren ställts inför en ny typ av anti-marxistisk polemik. De historiker som har inlett denna nya polemik mot den marxistiska synen på de borgerliga revolutionerna intar en utanförstående, avsiktligt icke-politisk ståndpunkt. De har gjort betydelsefulla analyser av de händelser som står under debatt, och deras politiska ståndpunkter tenderar att vara demokratiska, liberala eller socialdemokratiska, när de inte personligen är opolitiska. Deras anti-marxism noterar noggrant nyanser och välkomnar an-

³ Se Ernest Mandel: [Marxismens plats i historien](#) (1986).

vändbara bidrag (vilket inte utesluter att de ibland flirtar med kontrarevolutionära tolkningar); de hyllar Marx som en stor 1800-talstänkare, men drar slutsatsen att 1900-talets marxism bara är en ganska godtycklig religion, och att begreppet ”borgerlig revolution” saknar varje mening.

Denna sorts polemik har sedan en tid rasat i Storbritannien kring den engelska revolutionen, och på senare tid har en liknande diskussion antagit större proportioner i Frankrike om den franska revolutionen. Många av dessa historiker anser att de ”borgerliga” revolutionerna helt enkelt inte har existerat som sådana.

Det är naturligtvis en stor förenkling att klumpa ihop deras ståndpunkter, och trots alla olikheter försöka sammanfatta dem. Men vi tar ändå risken att göra det i form av följande teser:

1) Kapitalismen utvecklades gradvis inom den gamla regimen och avskaffade successivt feodalismen; men varken den engelska revolutionen 1640-60 eller den franska revolutionen 1789-1815 hade något direkt samband med denna gradvisa utveckling.

2) Den ”borgerliga” demokratins institutioner uppstod eller uppnåddes bit för bit med hjälp av politisk och inte samhällelig kamp, i England med början i Reformlagen 1832 och i Frankrike med Frihetsbrevet från 14 juni 1814, och i synnerhet ”revolutionen” i juli 1830.

3) Den engelska revolutionen 1640-60 och den franska revolutionen 1789-1815 var förvirrade utbrott som utlösts av tillfälliga orsaker, som skilde sig åt i de olika fallen. Samtliga inblandade i dessa explosioner improviserade mer eller – i de flesta fall – mindre klokt. Marxister klumpar samman helt olika händelser under samma beteckning ”borgerlig revolution”. De förfalskar den historiska sanningen för att passa in dessa händelser i samma begreppsmässiga tvångströja.

4) De radikala demokratiska omvandlingar som dessa revolutioner försökte genomföra uttryckte definitivt inte några uppåtstigande skiktets eller klassers intressen, utan var ett uttryck för ett gemensamt strikt politiskt ideal hos partier som bestod av personer av de mest olika sociala ursprung.

5) Långt från att vara anti-feodal eller anti-absolutistisk, och än mindre revolutionär, var bourgeoisin under den gamla regimen djupt integrerad i detta samhälle genom sina uppköp av mark, ofta grevskap, upphöjandet till adligt stånd, mer eller mindre betydelsefulla poster i den kungliga byråkratin, finansiering av kungliga lån och insamlandet av skatter. Långt från att vara havande med den moderna kapitalismen upplevde dessa revolutioner, både i England och Frankrike, hur den mest moderna bourgeoisin, bankirerna och de stora industrimännen – i själva verket ett mycket litet antal personer – slöt upp tillsammans med rojalisterna mot revolutionen.

6) Långt från att stå i spetsen för den förtryckta nationen ställdes borgarklassen inför våldsamma uppror bland bönderna och underklasserna, uppror som ofta riktades mot dem snarare än mot adeln, och vilka de grymt slog ner. Långt från att vilja genomföra en jordreform å böndernas vägnar, ägde de alltför mycket mark, särskilt grevskap, för att inte skrämmas av böndernas anti-feodala krav. Bondeupproren var självständiga och stod inte under bourgeoisins ledning; de riktades mot köpmän, bankirer eller stora kapitalistiska jordbrukare lika ofta som mot godsherrar eller kungliga skatteindrivare.

7) Långt från att kämpa för förändringar som gynnade en fri kapitalistisk marknad, var böndernas och plebejernas uppror försvarsaktioner för att bevara gamla institutioner som undergrävdes av kapitalismens framsteg: byalag och handelsskrån till exempel.

Marxister har mer än en gång jämfört underklasserna i städerna under den gamla regimen, sansculotterna till exempel, med proletärer i modern mening, med arbetarklassen, trots att de i själva verket var småägare, hantverkare, affärsinnehavare, vars egendomar ofta var långtifrån

försumbara.

8) Långt från att riktas mot den ”feodala” adeln kunde man under dessa revolutioner se hur många adelsmän deltog i upproren och stödde de mest revolutionära lösningarna. Detta visar att det avgörande inte är ”klassintressen” utan nya politiska idéers lockelser.

9) Långt från att ge upphov till industrikapitalismen kämpade motståndarna i dessa revolutioner om makten över jorden, ett feodalt värde. Långt från att främja den kapitalistiska ekonomin medförde de ”borgerliga” revolutionerna en ekonomisk tillbakagång av sådan omfattning att det krävdes många år för att återvända till produktionsnivåerna före revolutionen.

Var Marx och Engels marxister?

Alla de stora marxistiska historiker som skrivit om borgerliga revolutioner försökte besvara dessa invändningar i sina verk. I själva verket avgjordes beskaffenheten hos deras ursprungliga bidrag och tolkning till stor del av att de både försökte bemöta dessa invändningar och förklara nya empiriska data. Dessutom kan många av invändningarna spåras tillbaka till gamla diskussioner inom marxismen, mellan dess olika traditioner, och t o m till motsättningar och spänningar inom det marxistiska tänkandet som existerade redan hos Marx och Engels.

Det är på tiden att vi reder ut den marxistiska tolkningen av de borgerliga revolutionerna: förvisso är det en *Vulgata* som har utarbetats och spridits. ”Bourgeoisin-den-revolutionära-klassen-som-leder-den-förtryckta-nationen” är varken mer eller mindre än en myt. Samtidigt som stalinismen stod bakom några riktigt hyggliga vetenskapliga studier av dessa revolutioner, så tillförde den Vulgatan ytterligare en förvanskning, nämligen myten om ”den-industriella-bourgeoisin-borgarklassens-mest-revolutionära-del”. Dessutom gäller ett flertal av invändningarna ovan verkliga svårigheter när det gäller att tolka ytterst komplicerade händelser.

Vad gäller Marx och Engels, så genomförde de aldrig någon systematisk analys av de tre borgerliga revolutioner som de ansåg vara ”klassiska”: den holländska 1566-1609, den engelska 1640-60 och den franska 1789-1815. Deras anmärkningar angående frågan, som finns spridda i Marx arbeten, i synnerhet hans stora studier av klasskampen i Frankrike från 1848 till 1871, uppvisar stor flexibilitet och försiktighet när det gäller att tillämpa begreppet borgerlig revolution, och framförallt stor respekt för särdragen vid en viss tidpunkt och på en särskild plats, ”en konkret analys av konkreta förhållanden”. Vid flera tillfällen berörde i synnerhet Marx några av de mer snåriga problemen i de borgerliga revolutionernas historia: den jakobinska diktaturens klasskaraktär 1793-94, och tolkningen av den radikalt annorlunda utvecklingen av jordinnehavet i Frankrike, där revolutionen bröt sönder stora aristokratiska gods i en mängd små jordlotter som existerade ända till mitten på 1900-talet, och England, där en väldig massa bönder drevs bort från sin mark efter revolutionen, och därmed gjorde det möjligt för stora aristokratgods, som från slutet av 1600-talet systematiskt brukades av kapitalistiska jordbruksföretagare, att överleva till den dag som idag är.

Men Marx fick aldrig tillfälle att lösa frågan. Marx och Engels skrifter ger en del vägledning för att analysera de borgerliga revolutionerna, men de utgör inte grunden till en väl genomtänkt vetenskaplig lära om ämnet, till skillnad från t ex deras arbeten om politisk ekonomi. I sin analys av perioden 1793-94 tvekade således Marx och Engels alltid mellan två alternativ: det ena att den var en diktatur under ledning av bourgeoisins mest medvetna och revolutionära parti, de Robespierrevänliga jakobinerna, vilka utnyttjade sansculotternas glöd, d v s ”en borgerlig revolution med plebejiska metoder”; det andra att bourgeoisin överflyglades av plebejerna under ledning av intellektuella av borgerligt eller adligt ursprung, en icke-representativ minoritet av bourgeoisin.

I motsats till detta gjorde Marx och Engels systematiska studier av den tyska revolutionen 1848-49, och andra studier som inspirerades av den, som t ex Engels Bondekriget i Tyskland (1525). I dessa framläggs en förklaringsmodell som skiljer sig avsevärt från den klassisk ”marxistiska” dogmen om ”bourgeoisin-den-revolutionära-Idassensom-leder-den-förtryckta-nationen”. De betonar det verkliga – om än delvisa – sammanflätandet av borgarklassens och adelns intressen, bonde- och plebejupprorens självständighet, bourgeoisins obekväma ställning klämd mellan aristokratin och underklasserna, och dess benägenhet att i ett visst skede förkasta sina mål och sluta upp bredvid den rojalistiska och aristokratiska reaktionen för att återupprätta ordningen och rädda de enade besuttna klasserna.

I åldermannens bland marxistiska historiker, Christopher Hill, monumentala verk om den engelska revolutionen görs en likartad tolkning, som utmärks av skärpan i hans marxistiska metod. Ett skäl till detta är att engelska historiker har tvingats kämpa med denna revolutions särskilt komplicerade och tvetydiga verklighet, som skenbart misslyckades och vars grunddrag suddades ut av en religiös skrud.

Överskrida det vanliga schemat.

Det förefaller som om standardschemat för den borgerliga revolutionen anammades på den Andra internationalens tid. Det härleddes ur en överförenklad tolkning av den franska revolutionen, vilken utropades som ”norm”. Detta standardschema införlivade element som var speciella för enbart den franska revolutionen och föreställningar som härletts ur striderna mellan proletariatet och bourgeoisin på 1800- och 1900-talet. Således uppfattades 1793 års sansculotter ibland som moderna proletärer.⁴ På samma sätt jämför Eduard Bernstein – i sin för övrigt anmärkningsvärda studie av den engelska revolutionen (från 1899) – Jämlikhetsivrarna med föregångare till arbetarrörelsen, och Cromwell kallas borgarklassens medvetne ledare, en tolkning som inte kan stå emot kritik, men vilken Trotskij 1925 helt naturligt tog hänsyn till i sin eggande beskrivning av den engelska revolutionen i [Vart går Storbritannien?](#).

George Ruda studier av de revolutionära massorna har visat, att medan proletärerna (fabriksarbetare, arbetslösa och daglönare) utgjorde en stadigt ökande del av stadsbefolkningen som denna utvecklades mellan 1500- och 1800-talet, så antog deras mobiliseringar ingen distinkt politisk karaktär, särskild från den övriga underklassen som de bara var en del av, förrän på 1790-talet vad gäller England och 1830-talet vad gäller den europeiska kontinenten; detta var sant trots det faktum att de faktiskt kämpade för sina egna ekonomiska och handelsintressen (i strejker t ex) mycket tidigare.

”Standardschemat” fick en brokig bana. Man måste erkänna att det ibland uttrycktes på ett sätt som inte saknade skärpa och en stabil empirisk grund. Men dess livslängd tiodubblades tack vare det franska kommunistpartiets långvariga intellektuella hegemoni över den franska revolutionens historieskrivning. (Det är lämpligt att här fråga varför franska kommunistpartiets historiker inte utnyttjade denna hegemoni till att översätta Christopher Hills och George Rudés böcker till franska på 50- och 60-talen, även om båda vid den tidpunkten var kommunistiska historiker och huvuddelen av deras arbeten än idag är inte tillgängligt för den fransktalande publiken!)

Den tolkningsmodell som varit vägledande för denna skrift har härletts ur Engels metod i hans *Bondekriget i Tyskland* och ur Christopher Hills arbeten, och den har i viss mån besjålats av Leo

⁴ Guérin undviker inte alltid denna sammanblandning av sansculotter och proletärer, när han beskriver ”plebejerna” i sin för övrigt anmärkningsvärda studie av konflikten mellan den folkliga rörelsen och de Robespierre-vänliga jakobinerna (Daniel Guérin: ”Les Luttes de classes sous la Première république: bourgeoisie et bras nus”, Gallimard, Paris 1973.)

Trotskijs teori om den permanenta revolutionen, vars originalitet åtminstone delvis grundas på Marx tolkning av den tyska revolutionen 1848-49. Den tes som försvarats här är att denna modell bättre kan stå upp mot de ”akademiska” invändningar som nämnts tidigare.

Att tolka dagens sociala och politiska strider i de kapitalistiska länderna bara utifrån kampen mellan de två huvudklasserna, borgarklassen och proletariatet, är redan det en fruktansvärd förenkling, även om befolkningen verkligen utgörs av en majoritet lönearbetare som står mot en minoritet kapitalister. Men samhället under den gamla regimen var oändligt mer komplicerat, och de sociala och politiska striderna inriktades på ett flertal områden som man inte ostraffat kan förbise. Gång på gång spelade enväldet ut plebejerna mot adeln eller bourgeoisin, eller bourgeoisin mot adeln; gång på gång spelade adeln ut plebejerna mot alliansen mellan bourgeoisin och absolutism, etc etc, och varje gång på grundval av mycket konkreta materiella intressen hos var och en av aktörerna i denna klasskamp. Dessutom måste varje seriös analys åter integrera en alltför ofta bortglömd aktör – som var ytterst välkänd för Marx och Engels – nämligen den adliga konstitutionella rörelse, ibland t o m adliga republikanism, som inte får blandas samman med adelns uppror mot absolutismen. Under flera århundraden av det europeiska feodala samhället spelade denna adliga rörelse vid ett flertal tillfällen rollen av en komplex allierad-men-rival till borgarklassens rörelse mot enväldet.

Vad handlar begreppet borgerlig revolution om?

Frågan uppstår då varför revolutionära marxister envist skall försvara själva begreppet ”borgerlig revolution”. Varför skall de framhärda i att tillskriva så olika revolutioner samma underliggande fenomen? Varför inte nöja sig med att studera hur de förtryckta försökte finna vägen till sin frigörelse i den labyrint av gynnsamma eller ogynnsamma styrkeförhållanden, som ständigt svängde i tid och rum?

Därför att det är kännetecknande för en vetenskaplig metod att försöka hitta de få enkla faktorer som upprepas i olika företeelsers oändliga variation; därför att det som vetenskapligt står på spel är att förklara övergången från den sociala och politiska struktur som existerade i medeltidens europeiska länder, vars relativa homogenitet inte förnekas av någon, till samma länders sociala och politiska struktur på 1800- och 1900-talen, vars enhetlighet inte heller förnekas av någon. En jämförande metod visar att övergången i alla dessa länder avbröts av en händelse, en stor omvälvning, ett brott: just de revolutioner vi diskuterat här. Revolutionerna bröt ut i de olika länderna i olika skeden av deras utveckling; de antog former som var karakteristiska för särdragen i varje land och de internationella styrkeförhållanden vid den tiden; de olika rivaliserande sociala, politiska och kulturella programmen formulerades på den tidens språk, vilket under flera sekel var religionens språk, sedan på 1700-talet Upplysningens språk... Dessa ytterst olika revolutioner uppvisade ändå några få gemensamma mekanismer, vilket är just det som ska förklaras.

Denna jämförande metod finner också exempel på länder som aldrig, eller alltför sent och på slingriga vägar, blev något ”modernt” kapitalistiskt land med en ”borgerlig” demokrati: Ryssland och Spanien är belysande exempel på detta. De bästa argumenten för begreppet borgerlig revolution hittar vi i en studie av de revolutioner som misslyckades eller avbröts, eller misslyckades till hälften, och av de långvariga effekter detta hade på landets ekonomiska och samhällsliga struktur: Tyskland mellan 1848 och 1919, Spanien mellan 1808 och 1939, och det italienska Mezzogiorno från 1860 fram till idag.

Det som marxister bör försvara i begreppet ”borgerliga revolutioner” är deras funktion som barnmorska för det moderna kapitalistiska samhället och därmed deras användbarhet för att

klargöra de historiska mekanismer som under nio sekel gav upphov till de samhällsliga formationer vi lever i idag i de imperialistiska länderna.

De borgerliga revolutionerna önskades inte av någon ”revolutionär klass” eller revolutionärt parti. Det är kännetecknande för revolutionerna att de bröt ut till alla inblandades förvåning. Samtliga revolutioner utlöstes av tillfälliga faktorer. Som Trotskij förklarar i sin *Ryska revolutionens historia* skulle det inte ha blivit någon rysk revolution 1917 om inte Alexander III hade dött en för tidig död, om inte Ryssland hade förlorat 1905 års krig mot Japan, och om inte Tyskland och Frankrike hade försonats igen på sommaren 1914. Men stubinen kan inte antända bomben utan sprängmedel. Ett samhälle går in i en revolutionär kris därför att den gamla regimen har gjort slut på den elasticitet och de kompensatoriska mekanismer med vilka den kan stå emot de samlade motsättningarnas tryck. I Nederländerna i mitten av 1500-talet, liksom i England i början av 1600-talet och Frankrike i slutet av 1700-talet, hade den gamla regimen blivit nedtyngd av motsättningar som den inte längre kunde klara av. Det explosiva ämnet var just det borgerliga samhällets tillväxt under en feodal och absolutistisk social, politisk, juridisk, kulturell och religiös samhällsordning som upprättats långt tidigare för att lösa andra problem. Det är den första anledningen till att revolutionen var ”borgerlig”.

Förvisso var inte bourgeoisin en klass som ”stod-i-ledningen-för-denförtryckta-nationen”. För att kunna kalla bourgeoisin under den gamla regimen för revolutionär krävs ett flertal förbehåll. Vad gäller att utpeka ett speciellt mer revolutionärt skikt inom den, så har denna fråga fortfarande inte lösts av den marxistiska tolkningen. Den bästa beskrivningen av borgarklassen är att kalla den reformistisk. Dess avgörande majoritet hade kommit att önska begränsade förändringar: en sorts konstitutionell monarki, att möjligheten att göra karriär skulle avgöras av talang snarare än vara reserverad för de besuttna, fri företagsamhet, mer rationella lagar och statliga institutioner, kanske mer omfattande rösträtt, om än fortfarande baserad på ägande. Denna majoritet överraskades av bonde- och plebejupproren, som den varken ville ha eller ledde. Under den efterföljande stormen måste de improvisera, precis som alla andra.

Men när bourgeoisin väl tyglat den folkliga besten blev den på sitt välstånd och sin plats i ekonomin helt naturligt den härskande klassen. Inget kunde återgå till vad det var före stormen. Det absolutistiska byggnadsverket, som tidigare bara drabbats av sprickor, låg nu i ruiner och adeln hade förlorat massor. Genom alla de sprickor som öppnats upp i den gamla sönderfallna samhällsordningen kunde marknadsekonomin sprida sig, och av alla möjliga enkla ekonomiska orsaker – som kan sammanfattas i orden ”pengarnas makt” – var borgarklassen den självklara klass som kunde vinna på det. Tack vare sin försoning med bourgeoisin i de besuttnas enhetsfront mot underklasserna hade adeln naturligtvis kvar en del egendomar. Men framtiden för de adelsmän som hade överlevt var inte som feodalherrar utan som stora kapitalistiska jordägare. Det är den andra orsaken till att revolutionen var borgerlig.

Den tredje orsaken är att det var just denna borgarklassens inledande reformism, oavsett hur blygsam den var, som var skillnaden mot de många plebejuppror som dränkts i blod under den gamla regimen. Den utlösande händelsen under samtliga dessa revolutioner innefattade en bonde- eller plebejmobilisering, som lyckades lossa den absolutistiska statens grepp bara därför att den borgerliga reformismen (och/eller adliga reformismen!) avlöste den och vid en viss tidpunkt och i viss omfattning var beredd att spela ut det populära kortet att utverka eftergifter från kungen.

Slutligen är begreppet borgerlig revolution användbart för att antyda, att även om den plebejiska demokratiska rörelsen besegrades varje gång, så är dessa revolutioner inte enbart en ledsam rad hjältemodiga folkuppror som alltid krossades av de onda människorna, som en del anarkistiska historiker förtäljer.

De var stadier i en konkret utveckling. Som det förklaras i *Kommunistiska manifestet* beredde de vägen för att majoriteten av befolkningen skulle omvandlas till löntagare, och därmed skapa den första samhällsklass i historien som hade möjlighet att en dag avskaffa privategendomen och de sociala orättvisorna; de öppnade vägen för ”borgerlig” demokrati, för mänskliga rättigheter och individuell frihet; så småningom gav de upphov till bättre villkor för de utsugna och förtrycktas kamp mot sina utsugare och förtryckare.

Det gamla klassiska schemat för den ”borgerliga revolutionen” går att känna igen även i dessa reviderade formuleringar. Det har spelat rollen som en första utvecklad ungefärlig beskrivning av en mångskiftande verklighet.

Så de borgerliga revolutionerna existerade verkligen, som en sorts revolutioner vilka utgjorde ett kvalitativt och nyskapande brott i utvecklingen från den gamla regimen till de nuvarande kapitalistiska och parlamentariska regimerna i Europa. Standardschemat med ”bourgeoisin-i-ledningen-för-den-förtryckta-nationen” måste således ändras något och lämna vägen för en mer differentierad tolkning. Men som alla ungefärliga beskrivningar fyllde detta klassiska schema en förklarande roll i försöken att beskriva den funktionella – och inte slumpvisa – naturen hos dessa revolutioner, som upprepades i land efter land.

Lång varaktighet och politisk historia.

Idag är det på modet att använda de historikers forskning som talar om långvarighet för att visa det meningslösa i gårdagens revolutionärs ambitioner och nedtona politiska aktioners betydelse igår och idag. Varför slösa energi på en revolution som är maktlös mot demografi, ekologi, geografi och tusenåriga kulturella traditioner? Och så skrivs revolutionernas historia om i ljuset från detta, och de avgörande ögonblick då medvetna kollektiva handlingar var tungan på vägen suddas bort, och i deras ställe sätter man själens långsamma utveckling. Den långsiktiga samhällshistorien, i sig en produkt av historien om ekonomiska trender, vardagsliv, folkmassornas sociala verklighet och deras kynne, har lett till en hälsosam korrigering av den historia om helgon och martyrer, kungar och drottningar, generaler och presidenters, mord och stora strider, som lärdes ut för inte så länge sedan.

Detta är tillfälle att påminna om att Lucien Febvres bok *Philip II and Franche-Comté*, som gavs ut 1912 och spelade en så viktig roll i grundandet av Annales-skolan, inte bara är en studie av det ekonomiska, sociala och moraliska livet i Franche-Comté på 1500-talet. Den är också en studie av hur den nederländska revolutionen påverkar en provins som administrativt var knuten till detta land, och en beskrivning av de politiska strider som inom loppet av några få år moderniserade absolutismens institutioner i denna provins.

Den bestående verkligheten i och långsamma utvecklingen av ett samhälles materiella och moraliska liv gör sig gällande, och deras oerhörda tröghet verkar försvaga kampen mellan samhällsklasser och skikt, och polemiken mellan partier. Men försvagningen är bara skenbar. Spänningarna hopar sig långsamt i ett system som gör motstånd och till en början knappt påverkas av dem. Men samhällsstrukturens tånjbarhet har en gräns, och när denna gräns uppnås låser sig systemet och når en brytpunkt: plötsligt sprider sig samhällsstriderna i ett häftigt utbrott där hela samhällsorganisationen debatteras och utmanas av rivaliserande partier – detta är en revolution. Den kan naturligtvis inte undkomma den tunga bördan av materiella och moraliska fakta, eftersom allt inte är möjligt. Men under den korta perioden av några år utspelas en kamp om makten, vars utgång inte är förutbestämd. Ett litet antal olika utgångar är möjliga; det kommer att finnas vinnare och förlorare och de är inte kända på förhand. Under denna korta tidsperiod kan intensiteten i massornas mobiliseringar, deras mer eller mindre goda uppfattning

om mål som är mer eller mindre bra formulerade, deras kollektiva eller individuella mod, några få regementen, bättre vapen, en eller två effektiva ledare, stöd från en allierad, en krigslist, göra hela skillnaden. I sin tur kommer utgången av kampen att ge upphov till nya materiella och moraliska förhållanden som kommer att överleva och tynga ner under en lång tidsperiod, och till nya institutioner och kynnen som kommer att blanda sin bestående verklighet med äldre verkligheter.

Under den engelska revolutionen 1640-60 besegrades bönderna; under den franska revolutionen 1789-1815 segrade bönderna. Det engelska och det franska jordbrukssystemet slog in på två helt olika spår, vilket haft konsekvenser på landets kynne och ekonomiska utveckling till den dag som idag är: å ena sidan de franska småböndernas värld, en bondeklass som ägde små jordlotter och till helt nyligen var mycket talrik. Å andra sidan de stora engelska godsens verklighet, på samma gång aristokratiska och fabriksmässiga, och vars prägel syns i det engelska landskapet än idag.

Under den engelska revolutionen 1640-60 kunde de upproriska plebejerna krossas först genom att kungen återinsattes, och på det sättet bevarades medeltida former som synbarligen förkastade revolutionens alla ideal och omvandlingar. Under den franska revolutionen befäste egendomsinnehavarna sin makt med hjälp av Napoleons regim, med dess många institutioner och systematiska anda som lånats från jakobinerna.

Utformningen av dessa två borgerliga stater, den engelska och den franska, har satt sin prägel fram till idag; längs sina olika vägar gav de upphov till olika institutioner, traditioner och kynnen; å ena sidan uppstod i England en uppblåst och hycklande parlamentarisk monarki, statliga institutioner som under århundradenas gång bildats ur improviserade bitar, en blandning av det medeltida och det moderna; å den andra uppstod i Frankrike den napoleonska... eller gaullistiska... eller jakobinska... staten, som folk brukar kalla den, med dess systematiska institutioner och imponerande teknokratiska byråkrati på vilken en ganska auktoritär parlamentarisk republik grundas.

Arbetarrörelsens särdrag i dessa två länder är också präglad av denna skiljaktiga historia. I England en arbetarrörelse som grundas på en bred fackföreningsrörelse som formerades tidigt på 1800-talet, men vilken har ärvt väldigt lite från den demokratiska rörelsen hos en revolution som var gammal redan då; en arbetarrörelse som kombinerar masstrider för ekonomiska krav med de breda folkliga massornas fogliga fascination inför monarkin. I Frankrike en arbetarrörelse som direkt, bara trettio år efter den franska revolutionen, ärvde sansculotternas och Robespierre-anhängarnas politiska formuleringar; en arbetarrörelse i vilken politiken föregick och fortfarande överskuggar den fackliga sidan; en arbetarrörelse som med den franska borgarklassen delar en viss jakobinsk tradition, som förenar en blind kärlek till den metodiska andan hos stater med socialt brokiga men i ord extremistiska politiska mobiliseringar.

Denna erinran om den klassiska jämförelsen mellan England och Frankrike antyder behovet av balans mellan den långsiktiga samhällsutvecklingens historia och revolutionens politiska historia, en balans där studiet av borgerliga revolutioner är ett oundgängligt skede i försöken att förstå nutiden.

Översättning: Göran Källquist Från: *Notebooks for Study and Research* nr 11/12